

Ködöböcz Gábor

„a mindenség tintáját szívja agyam/ kezében toll vagyok tudattalan”

(Jung meg én – Kuplé a XXI. századból)

*A versekben gondolkodó és a könyvekben gyönyörködő ember
Finta Éva köszöntése a költészet napján*

A teremtett világban sok van mi csodálatos, de az éberálommal és tündérképzelettel ölelkező költői emlékezet „fekete dobozát” semmi sem múlhatja fölül. Ebből adódóan a vers tudása rendre túl is mutat a versíró tudásán. A mindenség modelljeként és érzéki metaforájaként megjelenő verseket olvasva jó okkal hihetjük tehát, hogy bizonyos dolgok és relációk egyes-egyedül csak a költészet nyelvén mondhatók el. Finta Éva nyelvi erőt és emberi mélységet sugárzó költészetében elmerülve újfent meggyőződhetünk eme régi keletű esztétikai tapasztalat igazáról.

Amint azt húsz év terméséből válogató, 2013-ban napvilágot látott *Örök partok* című reprezentatív kötete példázza, Finta Éva az emberiség nem túl nagyszámú szabadcsapatából, az elhívás útján járó húségesek fajtájából való, aki saját növesztvére, önnön transzcendenciájára figyelve, felelős írástudóként teszi a dolgát. Személyében egy fegyelmezett, a talentumaival okosan sáfárkodó, szervesen és tudatosan építkező költővel állunk szemben, aki maradandó értékeket kigyöngyöző líravilágával bizonyosan beírta magát legújabb kori költészetünk aranykönyvébe. Ennek tudomásul vétele már az irodalomtörténeti kánonban és az érettségi tételekben sem késhet sokáig. (A középiskolai korosztály megszólítása elsősorban a sárospataki és beregszászi kollégák számára lehet vonzó és szép feladat – azzal a nem titkolt céllal, hogy Finta Éva költészete még fényesebben ragyogjon a magyar líra csillagtérképén.)

Finta Éva nyelvi tradícióból és kulturális emlékezetből forraszó, tág horizontú lírája a hagyomány újítását az újítás hagyományával kapcsolja össze. Magasságszférákat és mélységperspektívákat egybevillantó költészetében a megtartó hagyományhoz való ragaszkodás biztonságérzetét talán csak az állandó megújulásra kész ambíció lendítőereje múlja felül. A bartóki modell továbbgondolójaként így lehet ő tradíció és modernség, archaikum és korszerűség szintézisét izgalmasan újszerű fénytörésben láttató, líratörténeti szempontból is jelentős szerepet betöltő költő.

Finta Éva az *Agria* folyóirat húséges és gyakori szerzője. Az idén tízéves, mind

ez ideáig harmincnyolc megjelenést számláló periodikában tizenöt alkalommal szerepelt, mindösszesen harminchárom versével erősítve, gazdagítva a lapot. Mindegyik Finta-verset örömmel közöltem, de – az egzisztenciális érintettség és személyes megszólítottság okán – néhány opus (*Jancsin mester házai – Beregszászi utcaképek; Naptártalan idő; Karneválozók; Triptichon-tükörszonett 1-3; Marie könyve – Radioaktív hatalom; Pierre halála; Isten oltárán – Finta Edit képei alá; Úszik a képen – Finta Edit tárlatához; Séta a beregszászi temetőben*) kiváltképpen emlékezetes és kedves.

A szubjektíve, bár nem egészen taláalomra kiragadott versek hosszmetsetben és keresztmetsetben is sokat elárulnak Finta Éva értékvilágáról, költői habitusáról és művészi törekvéseiről. Akár ikonikusnak is mondható *Naptártalan idő* című versét idézve: „Mit tudom én ki lehetek/ mennyi sötét mennyi fehér/ mennyi jövő mennyi előd/ mit tudom én kik lehetünk.//(...) Bennem a fa bennem az ég/ bennem madár fészke csipog/ bennem a tó meg a halak/ s a ménesben is én vagyok.”

Ez a költői identitást és integritást megvilágító hitvallás akár a posztmodern irányába is mutathatna, ha Finta Éva lírájában – akárcsak részleges és viszonylagos formában – valaha is kérdéssé és kétségessé vált volna a jel és a jelentés viszonya. Minthogy azonban ilyesmi föl sem merül, Kányádi Sándorral szólva Finta Éva is bizvást elmondhatja magáról, hogy „vershítem sohasem cseréltem”. A költészetszemlélet vonatkozásában ez azt jelenti, hogy a verset mindenekelőtt közösségi rítusnak és kulturális kötőerőnek tekinti, s ennek megfelelően nemzet és kultúra kölcsönös feltételezettségét egy pillanatig sem vonja kétségbe. Nem kevés munícióra és még több bátorságra valló, fölöttébb rokonszenves magatartás ez, hiszen a kommunikációképesség és a korszerűség egyidejű követelményének Finta Éva úgy tesz eleget, hogy eközben a futó divatoknak és a kultúrpolitikai elvárásoknak sohasem hódol be.

Finta Éva mind magasabb grádicsokra hágó, folyamatos mesterségbeli és világlepí gazdagodást mutató költészete a kultúrantropológiai hagyományt saját képére formálva teremti meg összetéveszthetetlenül egyedi karakterét. A szépen ívelő pálya, illetve költői magánmitológia újabb remekbe szabott reprezentációjaként jelenik meg előttünk az életművet igen figyelemreméltó értékekkel gazdagító *Ötkönyv* című kötet, amely Szapphótól Sylvia Plathig, Péter apostoltól Ted Hughesig, Marie Curie Sklodowskától Latinovits Zoltánig, Gulácsy Lajostól Cseh Tamásig éli és élteti a szellem jelzőfényei által felvillantott emberi teljességet. Az áttűnések és metamorfózisok sorozatában pedig – amint egyik versében (*Sylvia megszületése*) írja – „az átváltoztatás mágusából az átváltozás mágusa” lesz.

A jelen kötet kompozícióját a különféle sorsdetermináció és sorsképlet által motivált élethelyzetek, illetve a mindezekre univerzális lírai részvétellel és kozmikus pillantással reflektáló alkotások határozzák meg. A „költemények és esszéversek”

alkotta *Ötkönyv* opusai (szám szerint hatvanöt mű) reményt keltően dinamikus, új szintézist ígérő pozícióban láttatják a költőt. S teszik ezt oly módon, hogy a klasszicizálódó líravilág izgalmas távlatait és újszerű lehetőségeit is előrevetítik.

Az egyes tematikai egységekben, vagyis az Ili-, a Péter-, a Sylvia-, a Ted- és a Marie-Könyvében megfigyelhető ciklusépítés az intenzív totalitásképzést szolgáló poétikai eljárásként strukturálja és dinamizálja a súlyosságában szerény és szerénységében súlyos verseskönyv világát. Pilinszky János, Nagy Gáspár, Baka István, Vári Fábán László és mások nyomán újfent arról győzve meg az olvasót, hogy a mennyiségileg viszonylag csekély a művészi-emberi minőség tekintetében olykor hihetetlenül sok és súlyos tud lenni.

A hasonló élmény-, gondolat- és hangulatkörben fogant, egymás tőzsomszéd-ságában keletkezett kompozíciók között a motivikus és intertextuális jellegű kapcsolódáson túl a lírai alany alapmagatartása és értékvilága teremti meg az összefüggést. Mintha csak egymás visszhangjaiként szólalnának meg az öt ciklus látszólag elkülönülő, de a konnotációk révén nagyon is egy irányba mutató darabjai: a realizáció eléréséhez, az életfeladat teljesítéséhez, a saját sors megvalósításához az önnön igazi lényünkhöz, a saját tiszta forrásunkhoz való visszatérés elengedhetetlenül fontos. Hogyha muszáj, akkor árral szemben úszva, a pisztráng példáját követve. A versek archaikus mélységekből feltörő, elemi erővel áradó üzenetei az éppen tíz éve elhunyt spirituális mester, Sri Chinmoy tanítását juttatják eszünkbe: „Ő, világ, ne köss, ne vakíts meg engem; csak engedj szívem törekvő otthonába visszatérni engem!” A törekvő és önazonos életre éhet támasztó és szomjat fakasztó Finta Éva-i 'szívvirágok' ezek az üzenetek, melyeknél fontosabbat, szebbet és különbet költő aligha adhat az olvasónak.

Az *Ötkönyv* lírai hőseit a felismert sorspárhuzamok többletével megrajzoló portréversekben a szövegalany nem egyszerűen csak empatikus belehelyezkedéssel szemléli a megidézett alakok pozícióját, hanem magára is veszi az életre keltett hősök (Ili, Péter, Sylvia, Ted és Marie) keresztjét. Az egyes könyvekben megjelenő portrék enigmatikus módon egyszersmind áttűnéses önportrék is. A versek túlnyomó részében aligha tudjuk eldönteni, hogy hol végződik egy ikonikus alak portréja, és hol kezdődik a lírai alany önportréja. Ezért aztán szakszerűbb és pontosabb, ha kettős portrékról beszélünk.

A koherens módon fölépülő kötetkompozícióban az állandó szemléleti elemek, ismétlődő motívumok és értékjelképek adják a költői értékvilág alapját. Az érték-tudatot tükröző képi világ avagy költői ornamentika Finta Éva műveiben párját ritkítóan egyedi szöveget és mintázatot alkotó 'versszőnyeg', mely a lét kozmoszáként ábrázolt teljességet egyidejűleg a színéről és fonákjáról képes felmutatni. Költőnk metamorfózisokban, áttűnésekben, szenzuális természetű szinkronicitásokban bővelkedő lírája olyan, mint a színejátszó selyem; hirtelen és észrevétlenül váltja

árnyalatait. Hatalmas érzéki gyönyörűséget, nem mindennapi esztétikai élményt nyújtva a vájt fülű, verseire fogékony olvasónak.

Mint hogy az egyes opusokban megjelenő tér és idő a költői képzelet belső terét és idejét jelenti, értelemszerűen az imagináció által létrehozott emlékterekről, illetve a kontempláció során fölsejlő mitikus, mágikus és kozmikus időrétegekről van szó. Ez a tér- és időszemlélet az aranykori archaikumtól, a tiszta fényű ősi lét romlatlan idilljétől a huszadik századi világomlás rettentéig, az apokaliptikus posztmodernig vetíti eléink a költői álom, a képzelet és az emlékezet empíriával elegyes fekete dobozának tartalmát.

A riadalom és a reménykedés által motivált, ám saját korának történéseivel is illúziótlannal szembenező költő nemigen tehet mást, mint hogy poétafestői és festőpoétai eszközökkel veszi számba (és célba!) a létrontás és létabszurditás erőit. Az életértékek és életszentségek mellett elkötelezett költői identitás és integritás óriási próbatétele ez a szembenezés, hiszen a versbeszéd kódolt rétegeiben – hol nyilvánvalóbb, hol rejtettebb formában – minduntalan érzékelhetjük a hamleti típusú dilemmák jelenlétét: az elbír-e engem a világ, és elbírom-e én a világot, valamint a mennyi valóságot bír el a költészet, s vajon mennyi költészetet bír el a valóság egyaránt nyugtalanító, a mindenkori olvasó részéről is megválaszolásra váró kérdés.

Finta Éva egzisztenciális érvénnyel megszólító, olykor halottnak hitt rétegeket megmozdító költői mágiája éppen ezáltal lesz a világbeli otthonosság, a külső-belső harmónia táplálója, a magyarság és emberség foglalatát adó létteljesség forrása, valamint a felnőttben is továbbélő, örökké fényre és szabadságra áhítózó gyermek elemi szükséglete.

A mai, ünnepi alkalommal sem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Finta Éva sokak által megbecsült poézise a kortárs irodalom jelentős, unikális természetű értéke, mely a közeljövőben is számos meglepetéssel szolgálhat a verseire fogékony s a költészetére érdeme szerint tekintő olvasók számára.

Az angysággal áldott, szívjóságban, önzetlenségben és szeretetben fölülmúlhatatlan pataki költő életére és szolgálatára Isten áldását kérve kívánok Finta Évának töretlen alkotókedvet, tiszta szívű műzsákat és a lehető legjobb egészséget!

(Elhangzott Sárospatakon, az Eszterházy Károly Egyetem Comenius Campusának könyvtárában, 2017. április 10-én)